באדה של תורה

מאוצרותיו של הרב ראובן גולן שליט"א

מח"ס "באדה של תורה", "רביד הזהב" על הל' שבת, ו"לפלגות ראובן" על הל' פסח ויו"ט

העלון יו"ל ע"י מוסדות "דרכי תורה" - רחובות

לע"נ יחיאל בן סעדיה שעירי ז"ל | גליה בת עובדיה אהרוני ע"ה

אריאלה חיה בת אהובה רוזנפלד ע"ה | אביבה בת שושנה ישראלי ע"ה

גליון 958

פרשת וירא

דוא"ל להערות ודשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

054-8410805

"הפרסי הזה ישב לידי בגן עדן!"

בשנות הבחרות של מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, עת למד בישיבת "פורת יוסף" שבין החומות, טרם היה קיים המושג המוכר לנו כיום כ"סדר שלישי". עם רדת החשיכה, בשעה שמונה בערב, ככו האורות בהיכל והתלמידים התפזרו איש לביתו.

אך עבור העילוי הצעיר, חכם עובדיה, הלילה רק החל. נפשו בערה באהבת התורה וצמאה לחכמתה, והוא לא היה מסוגל להניח את הגמרא מידיו. היכן ילמד? בתי הכנסיות בירושלים של אותם ימים נבעלו על מנעול וכריח מיד לאחר תפילת ערבית, והגבאים הקפדנים לא התירו לאיש לשהות בהם.

לאחר חיפושים רבים איתר הבחור הצעיר פינה נסתרת תחת בית הכנסת "אוהל רחל". הייתה זו מעין גומחה אפלולית – שלושה קירות רעועים וחלל פתוח לגמרי, ללא דלת וללא חלון. שם, כפוף על ספריו לאור נר, עמל בתורה לילות שלמים. התנאים היו קשים מנשוא: רוחות החורף הירושלמיות והגשמים המצליפים חדרו ללא רחם, והקור חדר עד לשד עצמותיו.

באותה שכונה התגורר יהודי פשוט וחם לב, יוצא פרס. מדי לילה, כשהביט דרך חלונו, ראה את המחזה המרטיט: בחור צעיר יושב בקור המקפיא, רועד ורוכן על ספרי הענק. ליבו של אותו יהודי נכמר. מדי ערב ירד במיוחד אל הגומחה הקפואה, ובידיו כוס תה מהביל ועוגה ביתית, כדי לחמם את עצמותיו של הבחור ולהשיב את רוחו. כך, לילה אחר לילה.

חלפו עשרות שנים. מרן כבר היה למאור הדורות, פוסק הדור ומנהיגם של רבבות. חתנו, הגאון רבי אהרן בוטבול, הקים את בית המדרש וכולל האברכים "לוויית חן".

יום אחד הופיע בכולל אברך אמריקאי ממוצא פרסי – בן למשפחה שנמלטה מאירן לארה"ב – וביקש להתקבל ללימודים. ספסלי בית המדרש היו מלאים עד אפס מקום, וראש הכולל, מחוסר ברירה, נאלץ לסרב.

באותו ערב צלצל הטלפון בביתו של הרב בוטבול. על הקו היה חותנו הגדול, מרן זצ"ל: "האם הגיע אליך היום אברך וביקש להתקבל לכולל, וסירבת לו?"

הרב בוטבול הופתע והסביר בכאב: "אכן כן, מורי וחמי. אין לנו אפילו מקום פנוי אחד בכולל."

מרן ביקש ממנו להגיע אליו מיד הביתה. כשישב מולו, פתח מרן צוהר נדיר אל ימי בחרותו וגולל בפניו לראשונה את סיפור הגומחה הקרה תחת "אוהל רחל", ואת דמותו של אותו יהודי פרסי צדיק שהיה יורד אליו מדי לילה עם כוס תה מהבילה וחתיכת עוגה שהצילו אותו מן הקיפאון.

עיניו של מרן ברקו מהתרגשות, והוא קרא מעומק ליבו:

"האברך שבא להתקבל לכולל הוא נכדו של אותו יהודי פרסי! אתה יכול לסרב לו?! איפה הכרת הטוב?! דע לך – הפרסי הזה ישב לידי בגן עדן!"

מיותר לציין כי בו במקום נמצא לאברך מקום של כבוד בבית המדרש.

בפרשתנו, פרשת וירא, אנו פוגשים את עמוד החסד – אברהם אבינו. אפילו ביום השלישי למילתו, בעיצומו של חום היום ובכאבים עזים, הוא אינו מוותר: הוא רץ לקראת עוברי אורח, מציע "פת לחם" ורוחץ את רגליהם. ובעבור זה זכו צאצאיו בני ישראל בהיותם במדבר למתנות מן השמים כמבואר במדרש. ממעשה זה למדנו עד כמה חסד פשוט עם הזולת בוקע שערים ומשנה עולמות.

אותו יהודי יקר בירושלים של מעלה לא ידע למי הוא מגיש את כוס התה. הוא לא ידע שבמעשה הפשוט הזה הוא מפיח רוח חיים במי שעתיד להאיר את עיני ישראל, להחזיר עטרה ליושנה ולהעמיד את עולם התורה על תילו. הוא פשוט ראה יהודי שקר לו, ופעל מתוך אהבת ישראל טהורה.

הפסוק אומר: "עולם חסד יִבָּנֶה" – לא נאמר "נבנה" בלשון עבר, אלא "יִבָּנֶה" בלשון הווה ועתיד. העולם כולו ממשיך להיבנות, להתקיים ולהתחדש בכל רגע ורגע בזכות מעשי החסד הקטנים שאנו עושים זה עם זה.

אדם לעולם אינו יכול לשער מה יוליד מעשה קטן של חסד, מילה טובה או הארת פנים. לעיתים, כוס תה אחת של אכפתיות עשויה להציל עולם ומלואו – ולפתוח לרווחה את שערי גן עדן.

עדיין בפתח האהל: מדוע המדרגה הגבוהה ביותר היא להדרגיש מתחיל

בפרשתנו נאמר: "וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום". וביאר הגאון רבי אריה צבי פרומר, רבה של קוז'יגלוב וראש ישיבת חכמי לובלין, על פי מה ששמע בשם בעל חידושי הרי"ם מגור, על מאמר חז"ל במסכת ראש השנה: "חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם ניתנו למשה חסר אחד".

שאל החידושי הרי"ם, מהו אותו שער החמישים שנמנע ממשה רבנו. וביאר ביאור נפלא: באמת כל חמישים השערים ניתנו למשה. אלא שמהותו ועניינו של שער החמישים הוא ההכרה וההשגה הברורה שידע האדם שעדיין לא התחיל כלום, וכי עדיין לא נכנס אפילו בשער הראשון. וזהו שנאמר כולם ניתנו למשה "חסר אחד", שעל ידי שניתן לו שער הנ' נתגלה לו שהוא עדיין חסר לגמרי, כאילו לא השיג אפילו שער אחד.

ועל פי זה האיר הגאון מקוז'יגלוב את פתיחת פרשתנו. הנה לאחר מצוות המילה זכה אברהם אבינו להגיע לפסגת מדרגתו הרוחנית, כפי שמבואר בזוהר הקדוש שעל ידי המילה נשלם והיה ראוי לגילוי שכינה העליון ביותר. ואז, כאשר נתגלה אליו הקב"ה באותה מדרגה עליונה ונשגבה של שער החמישים, הביט אברהם על עצמו ונוכח לדעת כי עדיין הוא רק יושב פתח האוהל. הוא הרגיש בענוותנותו האמיתית שעדיין הוא עומד בחוץ ולא נכנס כלל אל פנים האוהל, ואפילו בשער הראשון טרם פתח.

יסוד עצום מונח בדברים אלו לדרכו של עובד ה' ולכל בן תורה.

לעתים אדם רוכש ידע, מטפס במדרגות, כובש יעדים בלימוד ומתקדם ברוחניות, והסכנה הגדולה האורבת לפתחו היא תחושת הסיפוק וההישג המביאה לידי גאוה או קפיאה על השמרים.

לימד אותנו אברהם אבינו, שסימן ההיכר האמיתי של התעלות ורוממות רוחנית אינו התנשאות על העבר, אלא אדרבה, ככל שאדם מתקרב יותר אל הקדושה וזוכה להארת שער הנו"ן, כך מתרחבים אצלו האופקים והוא מבין עד כמה אור ה' ותורתו הם אינסופיים.

הגדול האמיתי רואה תמיד את עצמו כמי שעדיין יושב פתח האוהל. בכל יום ובכל מדרגה הוא ניגש אל עבודת הבורא מתוך רעננות, צניעות וצימאון של מי שרק עתה מתחיל לפסוע את צעדיו הראשונים.

ביקורו של ידיד: מדוע המתין הקב"ה ליום השלישי למילת אברהם?

פתיחת פרשתנו מתארת מעמד נשגב ומרגש: בורא עולם בכבודו ובעצמו מתגלה אל אברהם אבינו בפתח אוהלו. בדברי רש"י על הפסוק מתבאר הרקע להתגלות זו – היה זה היום השלישי למילתו של אברהם, והקב"ה הגיע כדי לבקרו ולשאול בשלומו.

מעמד זה אינו רק סיפור היסטורי, אלא אבן היסוד שממנה לומדים חז"ל את עיקר מצוות "ביקור חולים". אלא שכאשר מעמיקים בפרטי ההלכה הנלמדת ממעמד זה, מתעוררת תמיהה גדולה.

בהלכות ביקור חולים (שולחן ערוך, יורה דעה סימן של"ב סעיף א') נפסק להלכה כי ישנה הבחנה ברורה במועדי הביקור בין מעגלי הקירבה השונים: בעוד שאנשים "רחוקים" ממתינים ומגיעים לבקר רק לאחר שלושה ימים, הרי ש"הקרובים והחברים נכנסים מיד" עם תחילת החולי.

לאור הלכה זו, נשאלת השאלה: הלא אברהם אבינו לא היה סתם אדם, אלא אהובו וידידו הקרוב ביותר של הקב"ה! הנביא ישעיהו מעיד עליו בלשון הכתוב: "וְזֶרַע

אלברט בן אסתר הזן ז"ל
אליהו בן אסתר ומרדכי ז"ל

יעקב בן ליזה הלפון ז"ל
רחל בת מרדכי אריה ברזיל ז"ל

שמעון בן שלום הלוי
צנעני ז"ל

שמחה בת הונצה עזרי ע"ה
אילן בן מזל הכריה נוח ז"ל

דדרה בת סאלם אברהם ע"ה
ליזה בת נאוליה ע"ה

מ ו ק ד ש ל ע י ל ו י נ ש מ ת

אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (ישעיה מ"א, ח'), ובגמרא (מנחות נ"ג ע"ב) נדרש כי אברהם קרוי "ידידו של הקב"ה", על פי הפסוק בירמיהו (י"א, ט"ו): "מָה לִידִידִי בְּבֵיתִי".

אם אכן הקב"ה ואברהם אבינו מוגדרים כ"אוהבים וידידים", ואם כל שורשה של מצוות ביקור חולים נלמד מאותו ביקור באלוני ממרא – מדוע אפוא המתין הקב"ה עד ליום השלישי למילתו של אברהם, ולא נכנס לבקרו מיד ביום הראשון כדרך הקרובים והידידים?

יישוב נפלא ומקורי לקושיה זו מובא בשם הגאון רבי רפאל אהרן יפה'ן, המגדיר מחדש את נקודת ההתחלה של מצב החולי.

לדבריו, ייתכן שאדם הנימול אינו מוגדר כלל על פי ההלכה כ"חולה" ביומיים הראשונים שלאחר הברית. רק בהגיע היום השלישי – הזמן שבו הכאב מתגבר ומחריף – חל על הנימול דין "חולה". ממילא, מתברר דבר מפליא: היום השלישי למילתו של אברהם היה למעשה היום הראשון למחלתו! נמצא שהקב"ה אכן נהג כמנהג הידידים הקרובים ביותר, ונכנס לבקר את אברהם אבינו מיד ברגע שבו הוגדר כחולה.

ובספר 'מרפסין איגרי' תירץ, שבמחלה שגרתית הימים הראשונים של התפרצות המחלה הם לרוב הקשים והמייסרים ביותר, וככל שנוקפים הימים החולה הולך ומחלים, מתאושש ומתחזק. אך בחולי של ברית מילה המגמה הפוכה לחלוטין – הימים הראשונים קלים יחסית, ואילו השיא של הכאב והחולשה מגיע דווקא ביום השלישי, כפי שמעידה התורה במפורש במעשה שכם: "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים" (בראשית ל"ד, כ"ה).

הבחנה זו שופכת אור חדש על עצם התקנה שלפיה "הקרובים נכנסים מיד". הסיבה שהלכה זו קובעת כי על החברים הקרובים והמשפחה להגיע כבר בימים הראשונים של מחלה רגילה, אינה רק עניין של זריזות, אלא משום שבכוחם של הקרובים ביותר לסעוד, לתמוך ולחזק את רוחו של החולה ברגעים הקשים ביותר להתמודדותו.

משום כך, כאשר מדובר בברית מילה – שבה היום הקשה והמכאיב מכולם אינו היום הראשון אלא דווקא היום השלישי – הרי שתפקידם של הידידים הקרובים מתחפך: עליהם להגיע דווקא ביום השלישי, כדי לעמוד לימינו של הנימול בשעתו המאתגרת ביותר. בכך לימד אותנו הקב"ה שידיד אמת מתייצב לצד אוהבו בדיוק ברגע שבו הכאב בשיאו והתמיכה נדרשת יותר מכל.

צידה רוחנית לסדום: מדוע הגיע המלאך ההופך את סדום לאוהלו של אברהם?

בדברי רש"י על הפרשה מובאים דברי חז"ל (בבא מציעא פ"ו ע"ב, ובראשית רבה פרשה נ', ב') המבארים מדוע הגיעו אל אברהם אבינו דווקא שלושה מלאכים: "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות".

כאשר מתבוננים בדברים אלו בדרך הפשט, מתעוררת שאלה מתבקשת שלא נתבארה במפרשי הפשט: מדוע המלאך ששליחותו הייתה להפוך את סדום הגיע בכלל אל אברהם? הן בשני המלאכים האחרים הדבר מובן מאליו, שכן עצם שליחותם הייתה אצל אברהם – האחד בא לרפא אותו מחוליו, והשני בא לבשר על בשורת הזרע. אולם המלאך השלישי לא היה זקוק כלל לאברהם אבינו לצורך מילוי תפקידו!

אמנם, אותו מלאך לא היה יכול להפוך את סדום עד שיגיע לשם המלאך רפאל (שנשלח לרפא את אברהם) כדי להציל את לוט, אך עדיין נשאלת השאלה: מדוע היה עליו ללכת עד לאברהם, והרי יכול היה להמתין לחברו ליד שער סדום? יתרה מזו, אין לומר שתכלית בואו הייתה כדי שאברהם יתפלל על אנשי סדום שיינצלו, שהרי הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא שגילה לאברהם על הפיכת סדום, כפי שכתוב במפורש (פסוק י"ז): "וַה' אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה".

מי שעמד על הערה זו הוא הרה"ק רבי חנוך העניך מאלעסק בספרו 'לב שמח', והוסיף להקשות על סדר המלאכים שנמנו ברש"י ("אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם"): מדוע הפסיק רש"י במלאך שהלך להפוך את סדום והציב אותו באמצע, בין שני המלאכים שבאו אל אברהם?

ביישוב הדברים מביא ה'לב שמח' יסוד עמוק ששמע מפי חותנו הקדוש, רבי שלום מבעלזא, בשילוב דברי עצמו: ידוע בשם האר"י ז"ל (ליקוטי תורה, תהלים נ') הטעם לכך שהקב"ה ירד בכבודו ובעצמו להרוג את בכורי מצרים – שכן מחמת גודל הטומאה ששררה במצרים, היה מקום לחשוש שמא מלאך שירד לשם "יתגשם".

כיוצא בזה יש לומר גם כאן: המלאך שנשלח לסדום פחד מאוד שלא יתגשם מחמת גודל הטומאה השורה בסדום. משום כך, גם הוא בא תחילה אל אברהם אבינו! אברהם האיר לו אור מהעולם הזה מתוך האכילה שלו, והמשיך עליו אור רוחני, כדי שיהיה ביכולתו לבוא לאחר מכן אל סדום. אותו אור רוחני נמשך מאכילת שיירי סעודת הצדיק שמועלת להציל את האדם מכל טומאה, ואפילו מלאך ה' צבאות מתקדש משיירי מאכלים של הצדיק.

בכך מתבאר מדוע נזכר מלאך זה באמצע הרשימה – כדי ללמדנו שכולם כאחד היו זקוקים לאברהם אבינו.

הבנה זו מאירה באור חדש את דברי הפסוקים בפרשה ומיישבת שני דיוקים נפלאים בלשון הכתוב:

פנייתו של אברהם למלאכים: אברהם אומר לאורחיו (פסוק ה'): "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם". בדרך הפשט, לא מובן מדוע אמר להם "אַחַר תַּעֲבֹרוּ", שהרי אין זה דרך ארץ לומר לאדם "אכול וצא"! אלא שהכוונה הייתה להעניק להם סעד ואומץ רוח להמשך דרכם. כדי שיוכלו להמשיך לקיים את שליחותם ללא שום פחד מן הטומאה השורה בסדום.

תשובתם המדויקת של המלאכים: בתשובת המלאכים נאמר (פסוק ה'): "וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ". לכאורה, היה עליהם לומר "כֵּן נַעֲשֶׂה" (המוסב עליהם, ולא על אברהם). אולם לפי האמור הדברים מדויקים להפליא: המלאכים ביקשו מאברהם שהוא יסייע להם בזה, כדי שיוכלו ללכת לשם בלי שום אימה ופחד.

ואכן, מכח אותה סעודה אצל אברהם, יכלו המלאכים לומר בביטחון עם בואם לסדום (להלן י"ט, ב'): "בָּרְחוֹב נָלִין" – ולא חששו כלל מן הטומאה.

לא מבחן של עונש אלא כלי של רוממות

בפרשתנו אנו קוראים על שיא הנסיונות של אברהם אבינו, "והאלוקים ניסה את אברהם". בדברי הרמב"ן הקדוש על אתר נפתח לנו צוהר מאיר ומופלא לעצם מהותם של הנסיונות הפוקדים את האדם.

מבאר הרמב"ן, כי אין הנסיון אצל הקב"ה כנסיון של בשר ודם, שאינו יודע מה בלבו של חברו וזקוק לבדוק אותו. הקב"ה יודע היטב את תעלומות לב ויודע מראש שהצדיק חפץ לעשות רצונו. אם כן, לשם מה מביא עליו את הניסיון? אלא, מבאר הרמב"ן, כוונת המנסה יתברך היא להוציא את הכוחות הנסתרים מן הכוח אל הפועל, כדי שיהיה לאדם שכר על מעשה טוב בפועל ממש, ולא רק שכר על רצון ולב טוב. וזהו שנאמר "ה' צדיק יבחן", כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו, מצווה אותו בניסיון, אבל אינו בוחן את הרשעים אשר לא ישמעו. ומסכם הרמב"ן יסוד אדיר: "והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה".

כדברים הללו מצינו גם בספר חסידים לדבינו יהודה החסיד, שכתב שכאשר הקב"ה רוצה להעלות את האדם למדרגה גבוהה ורמה יותר, מביא עליו ניסיון כדי לראות אם עומד וראוי הוא לקבל אותה מדרגה, ומתוך כך זוכה לעלות ולהתעלות.

כאשר מתבוננים בדברים קדושים אלו, מקבלים מבט בהיר וחדש על כל קודות האדם ועל כל הקשיים והאתגרים שהוא פוגש בימי חייו. הניסיון אינו בא חלילה כדי להכשיל או לצער, אלא הוא עדות ואות אמון מאת הבורא יתברך, הרואה באדם את כוחו העצום ויודע כי בידו לעמוד בו, וחפץ לרוממו ולהרבות שכרו.

בשעה שאדם עומד מול התמודדות, קושי בעבודת השם, או נסיון בעניני העולם, הנטייה הטבעית היא לעיתים להרגיש חלישות הדעת. אך המאמין האמיתי מתבונן על הניסיון כעל מדרגה המזמנת לו עלייה רוחנית. כל אתגר הוא הזדמנות פז להפוך אמונה תיאורטית וכוחות נעלמים למעשים של ממש, ולהוכיח לעצמו ולעולמות עליונים את גודל נאמנותו להשם יתברך. כאשר אדם זוכר שהנסיון נשלח אך ורק לטובתו וכדי לרוממו לפסגות חדשות, כל כובד המשא נהפך לשמחה של עשיית רצון הבורא וזכות גדולה לזכות בשכר שלם ונעלה.

שיעורי הרב דאובן גולן במגוון נושאים
ב"קול הלשון בטל' 0733-71-81-56

שותפות בזיכוי הרבים של "באר של תורה"!

הכנת שבועות בלועזית: הקדשת הגיליון כולו לברכה,
לרפואה או עילוי נשמה 250 ש"ח.
הקדשה אישית (במכונת ייעודית): 50 ש"ח.
לפרטים ניתן להתקשר או לשלוח הודעה לטל' - 054-2637798

רשימת השיעורים של הרב דאובן גולן שליט"א בבתי"כ "דרכי תורה"

ימים א – ה	הלכות שבת – בין מנחה לערבית
יום ראשון	מוכר ספר פלא יועץ 12:15
יום שלישי	שלום בית והינוך הילדים 12:15
יום שלישי	סמיכת חבר הלכות מצות התלויות בארץ 20:30
יום רביעי	טוב בית יוסף מלאכות שבת 20:30
יום חמישי	שיחה לפרשת השבוע 17:20
שבת קודש	גמרא מסכת מגילה 14:45 | חזון עובדיה הלכות שבת 15:15
אור החיים הקדוש כרבע שעה לפני צאת הכוכבים	

NEOMI GOLAN